

Onderzoek in accounting en accountancy

Jan Klaassen

C O L U M N

Academisch onderzoek wordt aan de economische faculteiten van de Nederlandse universiteiten de laatste jaren aanzienlijk serieuzer genomen dan in de jaren zeventig en het begin van de jaren tachtig. Met deze boude uitspraak bedoel ik niet te suggereren dat er toen niet vele serieuze onderzoekers aan deze faculteiten verbonden waren, maar dat de laatste jaren de nadruk veel meer dan voorheen is komen te liggen op control van de output van wetenschappelijk werk, zowel naar omvang als naar kwaliteit. Deze control uit zich in toewijzing van onderzoektijd aan programma's, waarbij beter geachte programma's en of onderzoekgroepen meer tijd krijgen toegewezen, en waarbij op basis van rapportage omtrent onderzoekoutput bepaalde vakgroepen meer, en andere minder goed worden beoordeeld. Veelal heeft die beoordeling budgettaire consequenties. Recentelijk heeft de VSNU, het samenwerkingsorgaan van universiteiten, het onderzoek in de economie, waaronder ook bedrijfseconomie en accountancy, laten beoordelen, door een panel van voornamelijk buitenlandse onderzoekers.¹ De resultaten van die beoordeling waren niet erg lovend voor een groot aantal van de bedrijfseconomische programma's, en zeker niet voor verslaggeving en accountancy.

De commissie meldt in dat kader onder meer het volgende: 'The overall picture for accounting research in the Netherlands is rather dismal and improving the overall quality of accounting research will require a major effort.'

De commissie heeft kritiek op de training van degenen die met promotie-onderzoek bezig zijn. Deze is niet zodanig dat zij leren publiceren in internationaal hoog aangeschreven tijdschriften.

Ook stelt de commissie dat praktijkgericht onderzoek wel echt onderzoek moet zijn, wil het serieus genomen kunnen worden.

Voorts constateert de commissie dat de praktijk aan serieuze onderzoekers trekt, maar dat er nooit bloeiend onderzoek komt zonder een substantieel aantal full-time onderzoekers.

Op het rapport valt niet veel af te dingen gegeven de taak en werkwijze van de commissie. Alle programma's worden op dezelfde wijze beoordeeld, ongeacht het feit dat de onderzoekstraditie per vak verschillend is. De kwaliteit van het onderzoek wordt met name afgemeten aan de mate waarin de onderzoeksresultaten een vernieuwende bijdrage leverden en in erkende internationale tijdschriften publicabel bleken.

Wel moet worden opgemerkt dat in zijn totaliteit het onderzoek in accounting en accountancy de laatste jaren een veel grotere output heeft laten zien dan in een lange periode daarvoor en dat de soorten onderzoek die plaatsvinden de laatste jaren meer aansluiten bij hetgeen in Angelsaksische landen gebeurt, dan vroeger het geval was.

Dit blijkt met name uit een vrij groot aantal proefschriften dat de afgelopen vijf jaren is verschenen, of dat in een vergevorderd stadium van voorbereiding is. Maar deze verbeteringen wassen niet weg dat het onderzoek in accounting en accountancy nog verder verbeterd en verdiept moet worden, willen deze vakken als volwaardige universitaire vakken de erkenning krijgen die

Prof. Dr. J. Klaassen is directeur van KPMG Accountants NV en hoogleraar Externe Verslaggeving aan de Vrije Universiteit te Amsterdam.

nodig is om ze onomstreden als universitaire vakken te positioneren.

Goed onderzoek kan alleen worden verwacht van goede onderzoekers. Onderzoeker zijn is een specialisme op zich, dat je je alleen door oefening en opleiding eigen kunt maken. Onderzoek is veelal teamwork, waarbij je van je collega's leert, en verder komt door discussies over probleemgebieden.

Meestal zijn proefschriften pas een eerste volwaardige proeve van bekwaamheid. Na het voltooien van hun proefschrift zouden gepromoveerden dan ook moeten doorgaan met het verrichten van goed onderzoek. Dit laatste gebeurt in de vakgebieden accounting en accountancy veel te weinig. Het te geringe aantal gepromoveerden leidt ertoe dat menig gepromoveerde al snel een hoogleraarsplaatsje bemachtigt, waarbij de tijdsbesteding aan wetenschappelijk onderzoek zeer karig is en de resterende beschikbare tijd wordt benut ten bate van een accountantskantoor, dat met de jonge professor in de praktijk wel raad weet. Kortom de universiteit kan bij accountants niet concurreren met de accountantskantoren als het gaat om het behouden van gekwalificeerde onderzoekers omdat de kwaliteiten van die onderzoekers in andere toepassingen zoveel meer opbrengen dat de verleiding te groot wordt om de tijd aan iets anders dan onderzoek te besteden.

Kan de universiteit iets doen om de gesignaleerde problemen het hoofd te bieden? Het verbeteren van promotieprogramma's, waardoor via de opleiding van gepromoveerden hun introductie in de internationale wetenschappelijke wereld vergemakkelijkt wordt, kan zonder al te veel moeite en kosten gebeuren. Nauwere samenwerking tussen universiteiten, het stellen van strengere eisen, en support door goede buitenlandse onderzoekers helpen al een eind op de goede weg.

Maar moeilijker ligt het met het gesignaleerde verschijnsel dat de universiteiten onvoldoende bekwame, min of meer full time beschikbare onderzoekers hebben en kunnen houden. In het huidige tijdsgewricht van bezuinigingen is daaraan waarschijnlijk niet veel te doen. En de universiteiten zijn daartoe ook niet geneigd, omdat zij denken dat zij beter scoren als zij de toch al schaarse middelen toewijzen aan vak-

groepen die over goede en ervaren onderzoekers beschikken. Dat is dus niet erg hoopgevend voor de toekomst van het onderzoek in de accountancy-gerichte vakken. Het is ook niet goed voor de universitaire status van die vakken. Het is evenmin goed voor de status van het accountantsberoep, als het niet door goed onderzoek wordt ondersteund of kritisch begeleid.

Wellicht hebben universitaire accountantsopleidingen hier nog enige mogelijkheden voorzover zij over geld beschikken dat niet nodig is voor onderwijs en dat aan onderzoek zou kunnen worden uitgegeven. Maar daarbij moet worden bedacht dat dit alleen zin heeft als aan te trekken onderzoekers in een klimaat komen waarin goed onderzoek gedijt. Er moet in veel gevallen een nieuwe, infrastructuur worden gecreëerd. Een aanzet in die richting moet niet lang op zich laten wachten, al is dit soort verbeteringen op korte termijn moeilijk te realiseren.

Kan het accountantsberoep iets aan deze situatie doen? Collectief zeker. Door financieel ruimte te scheppen voor goede onderzoekers, die voldoende tijd hebben voor het zelf uitvoeren van goed onderzoek en die in staat zijn jonge onderzoekers te begeleiden. Door vraag uit te oefenen naar relevant onderzoek, en bereid te zijn ervoor te betalen, en door expliciet een beleid te gaan voeren waarbij goed onderzoek wordt gestimuleerd.

Daarbij kunnen accountantskantoren een cruciale rol spelen. Accountants(kantoren) hebben zich altijd verantwoordelijk gevoeld voor het instandhouden van het accountancy-onderwijs. Het zou consequent zijn als zij zich eveneens verantwoordelijk zouden voelen voor het totstandkomen van goed universitair accountancy-onderzoek. Goed accountancy-onderzoek is ook in hun belang, want alleen daardoor wordt accountancy op den duur als universitair vak serieus genomen, terwijl goed onderzoek ongetwijfeld een positieve invloed op de praktijk heeft.

NOOT

1 VSNU, Quality assessment of Research, Economics, december 1995.